

Співак Я. О.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри практичної психології
Донбаського державного педагогічного університету*

Співак Л. А.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології
Донбаського державного педагогічного університету*

Остапєв Є. С.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
3 курсу, ОП «Практична психологія»
Донбаського державного педагогічного університету*

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ
ЯК СОЦІОПСИХОЛОГІЧНИЙ КОНСТРУКТ
У ПАРАДИГМІ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ
УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

Інклюзивна освіта в сучасному науковому дискурсі репрезентується як складний багатовимірний соціокультурний феномен, що відображає глибинні процеси трансформації освітніх систем у напрямі гуманізації, демократизації та забезпечення рівності освітніх можливостей. У цьому контексті психологічний супровід постає не лише як допоміжний елемент освітнього процесу, а як системоутворювальний компонент, що забезпечує інтеграцію особистості в освітній простір та сприяє її гармонійному розвитку в умовах соціальної варіативності [3, с. 45].

Теоретико-методологічне осмислення психологічного супроводу доцільно здійснювати в межах біопсихосоціальної парадигми, яка передбачає аналіз розвитку особистості як результату взаємодії біологічних, психологічних та соціальних чинників. Такий підхід узгоджується з сучасними міжнародними концепціями інклюзії, представленими у працях та, які обґрунтовують необхідність трансформації освітнього середовища як ключової умови забезпечення участі кожної дитини в освітньому процесі [6, с. 25].

У цьому контексті психологічний супровід набуває характеру інтегративної системи, що забезпечує не лише підтримку дітей з особливими освітніми потребами, але й оптимізацію функціонування всього освітнього середовища. Його сутність полягає у створенні умов

для розвитку особистості через забезпечення психологічної безпеки, підтримки та стимулювання її активності.

Сучасні соціальні реалії України, зумовлені воєнним станом, істотно трансформують контекст функціонування інклюзивної освіти, актуалізуючи проблему психотравматизації учасників освітнього процесу. Психотравматичний досвід, що формується внаслідок впливу екстремальних факторів, призводить до порушення когнітивних, емоційних та поведінкових процесів, що, у свою чергу, ускладнює процес навчання та соціалізації.

Як зазначено у наукових працях Негман J. L., травма має системний вплив на психіку особистості, порушуючи базові механізми довіри, безпеки та саморегуляції [7, с. 52]. У цьому зв'язку психологічний супровід в умовах війни трансформується у поліфункціональну систему, що включає елементи кризового консультування, психотерапевтичної підтримки та соціально-психологічної реабілітації.

Особливого значення в умовах соціальної нестабільності набуває категорія резильєнтності, яка розглядається як ключовий ресурс адаптації особистості до стресових ситуацій. У працях резильєнтність визначається як універсальна здатність до відновлення, що формується за наявності підтримуючого середовища та ефективних соціальних зв'язків [8, с. 14]. У цьому контексті психологічний супровід має бути спрямований на розвиток внутрішніх ресурсів особистості та формування її здатності до подолання труднощів.

Структурний аналіз психологічного супроводу дозволяє виокремити його основні компоненти: діагностичний, корекційно-розвитковий, консультативний та просвітницький. Діагностичний компонент забезпечує виявлення індивідуальних особливостей розвитку дитини та визначення її освітніх потреб; корекційно-розвитковий – спрямований на подолання труднощів у розвитку; консультативний – забезпечує підтримку батьків і педагогів; просвітницький – сприяє формуванню інклюзивної культури в освітньому середовищі [2, с. 89].

Водночас сучасні умови функціонування освіти зумовлюють необхідність розширення функціонального змісту зазначених компонентів шляхом інтеграції травма-інформованого підходу, що передбачає врахування психоемоційного стану дитини, створення безпечного середовища та формування довірливих взаємин між учасниками освітнього процесу.

Особливого значення набуває міждисциплінарний підхід до організації психологічного супроводу, що передбачає координацію діяльності фахівців різного профілю. Така взаємодія забезпечує комплексність впливу та сприяє підвищенню ефективності супроводу. У цьому

контексті важливу роль відіграє командна робота, яка дозволяє інтегрувати різні професійні підходи до вирішення проблем.

Окремої уваги потребує проблема цифровізації освіти, яка в умовах воєнного стану набула особливої актуальності. Використання дистанційних технологій відкриває нові можливості для організації психологічного супроводу, зокрема через онлайн-консультування та психодіагностику. Водночас це створює нові виклики, пов'язані з обмеженням емоційного контакту та труднощами в оцінці психічного стану дитини.

Крім того, аналіз сучасного стану інклюзивної освіти в Україні дозволяє виокремити низку системних проблем, серед яких: недостатній рівень підготовки педагогічних кадрів до роботи в інклюзивному середовищі, обмеженість ресурсного забезпечення, нерівномірність доступу до психологічних послуг. Зазначені проблеми істотно впливають на ефективність психологічного супроводу та потребують комплексного вирішення [4, с. 27].

У цьому контексті особливого значення набуває формування інклюзивної культури як інтегративної характеристики освітнього середовища, що передбачає прийняття різноманітності, толерантність та партнерську взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу. Формування такої культури є необхідною умовою успішної реалізації інклюзивної освіти.

Важливим напрямом розвитку психологічного супроводу є також його інституціоналізація на рівні державної політики, що передбачає створення нормативно-правових умов для забезпечення доступності та якості психологічних послуг. У цьому контексті необхідним є вдосконалення системи підготовки фахівців, розвиток інклюзивно-ресурсних центрів та забезпечення міжвідомчої взаємодії.

Отже, психологічний супровід інклюзивної освіти в Україні слід розглядати як складний динамічний соціопсихологічний конструкт, що функціонує в умовах постійних соціальних змін. Його ефективність визначається здатністю системи освіти адаптуватися до викликів сучасного соціального простору та забезпечувати психічне благополуччя особистості.

Вважаємо, що подальший розвиток системи психологічного супроводу має ґрунтуватися на інтеграції національного та міжнародного досвіду, впровадженні інноваційних підходів і забезпеченні системності в організації психологічної допомоги в освітньому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Берегова М. І. Інклюзивна освіта: теоретико-методологічні засади розвитку : монографія. Харків, 2025. 256 с.

2. Іваненко О. П. Психологічні механізми адаптації особистості в умовах соціальної нестабільності : монографія. Львів, 2023. 198 с.
3. Кравченко Є. В. Психологічний супровід у системі інклюзивної освіти: сучасний науковий дискурс. Київ : КУБГ. 2025. 312 с.
4. Міністерство освіти і науки України. Освіта в умовах воєнного стану : аналітична доповідь. Київ, 2024. 64 с.
5. Національна академія педагогічних наук України. Психологічний супровід освіти в кризових умовах : аналітичний звіт. Київ, 2023. 120 с.
6. Ainscow M., Booth T. The Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools. Bristol : CSIE, 2022. 200 p.
7. Herman J. L. Trauma and Recovery. New York : Basic Books, 2022. 326 p.
8. Masten A. S. Ordinary Magic: Resilience in Development. New York : Guilford Press, 2021. 370 p.